

การบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในสถานการณ์ปัจจุบัน

พระเมธีธรรมาจารย์,รศ.ดร.

รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยของไทยในปัจจุบันกำลังประสบปัญหามากมายทั้งในแง่ทรัพยากรบุคคล ประชากร งบประมาณ เทคโนโลยี นวัตกรรม วิจัย และสถานการณ์เฉพาะหน้า

สำหรับมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยมี 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาปนาเมื่อปี พ.ศ.2540 เพื่อศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชีพชั้นสูง(อุดมศึกษา) และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2436 เพื่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณร

ทั้งสองมหาวิทยาลัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่5 ทรงสถาปนาขึ้นเพื่อถวายแด่พระภิกษุทั้ง2 นิกาย โดย มหาจุฬาฯ หรือ มจร. ในฝ่ายมหานิกายนั้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระองค์ท่าน ส่วนมหามกุฏฯ หรือ มมร ในฝ่ายธรรมยุติกนิกายนั้นเพื่ออนุสรณ์แก่พระราชบิดา

เมื่อคราวที่พระปิยมหาราช ทรงปกป้องบ้านเมืองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute monarchy) นั้น พระองค์มีพระราชภารกิจที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนให้อยู่ดี มีสุข
- พัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า
- ทำนุบำรุงและอุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น

สิ้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ทรงสนพระทัยและพยายามทุกวิถีทางที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมนานาอารายประเทศ ทรงเสด็จประพาสยุโรปหลายครั้งหลายคราเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี ให้ฝรั่งมังค่าเห็นว่าสยามประเทศนั้นไม่ได้ล้าหลัง ป่าเถื่อน นอกจากนั้นยัง

พ.ศ.2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น สุจิตฺโต นพวงศ์) ทรงสนับสนุนพระมหาสุชีพ สุชีโว (สุชีโวภิกขุ) พระสงฆ์ไทยรูปแรกที่บรรยายธรรมเป็นภาษาอังกฤษได้ร่วมกับคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายจัดการเรียนการสอนขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร หลังจากที่พระมหาสุชีพ สุชีโว มาขอใช้สถานที่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร (แต่เดิมนั้นจัดการเรียนวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาการสมัยใหม่ที่วัดกันมาตุยาราม)ในนาม สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ในรูปแบบมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2488 โดยพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์(ม.ร.ว.ชื่น สุจิตฺโต นพวงศ์) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ 13 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พ.ศ. 2490 พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานตฺโต) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุรูปที่ 15 นาพระมหาเถระ 57 รูปเจริญชัยมงคลคาถาที่ตานักสมเด็จพระวัดมหาธาตุ ประกาศเปิดการเรียนเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2490 ณ วัดมหาธาตุ ยุวราชรังสฤษฎิ์ ในนาม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฝ่ายมหานิกาย ในรูปแบบมหาวิทยาลัย โดยเปิดคณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรก และมีนิสิตเริ่มแรก 8 รูป

จะเห็นได้ว่า เมื่อในหลวงรัชกาลที่ 5 ทรงสวรรคตการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็แทบจะเป็นไปไม่ได้เลย ฝ่ายบ้านเมืองก็ไม่ได้สืบสานพระราชปณิธานของพระองค์ ซึ่งถ้าไม่มีพระมหาเถระที่มองการณ์ไกล หัวก้าวหน้า ล้ำสมัย ก็ยากจะมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ในวันนี้

ระยะเริ่มแรกจัดการจัดศึกษาถูกดูหมิ่นดูแคลนว่าเป็นมหาวิทยาลัยเถื่อน ปรินญาเถื่อน ผู้บริหารก็ต้องอดทน ก้มหน้าก้มตาทำเพื่อคณะสงฆ์และคุณภาพของพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ส่วนบัณฑิตนั้นเมื่อจบแล้ว

ต้องไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปในต่างประเทศ เช่น อินเดีย ศรีลังกา สหรัฐอเมริกา เป็นต้น เพราะเมืองไทยไม่มีการยอมรับปริญญาของทั้งสองมหาวิทยาลัย

ปี พ.ศ. 2512 มหาเถรสมาคม ประกาศให้การศึกษาของทั้งสองมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์

พ.ศ.2527 รัฐบาลประกาศรับรองปริญญาบัตร แต่ไม่รับรองสถานะของมหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2540 รัฐบาลสมัยพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ได้ออกพระราชบัญญัติให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐและเป็นนิติบุคคล สิ้นสุดการต่อสู้อันยาวนาน เพื่อให้รัฐรับรองสถานะของมหาวิทยาลัย

สถานการณ์ปัจจุบันมหาวิทยาลัยทั่วโลกต่างได้รับผลกระทบไม่มากก็น้อยในหลากหลายปัจจัยที่แตกต่างกันออกไป ในส่วนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ย่อมหนีไม่พ้นกฎเกณฑ์ในข้อนี้

มหาวิทยาลัยสงฆ์จะปรับตัวอย่างไร จะเดินหน้าแบบไหน จึงจะยังคงคุณค่าและรักษาสถานะให้มั่นคงไว้ได้ เพราะปัญหาต่าง ๆ นั้นมีมากมาย ให้บริหารจัดการ เช่น

1. ประชากรลดลง ปัจจุบันประชากรทั้งในประเทศและทั่วโลกต่างลดลงตามลำดับ คนชรามีมากขึ้น ศาสนทายาทหายากขึ้นทุกที นั้นย่อมหมายถึงจำนวนผู้เรียนจะหายากขึ้นทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

2. โลกยุคโควิด-19 เปลี่ยนไป ทำให้วิถีแห่งการเรียน การสอน ถูกปรับเปลี่ยนไปด้วย นิสิต นักศึกษานั่งนอนอยู่บ้านแต่สามารถพบศาสตราจารย์ชั้นนำในมหาวิทยาลัยชื่อดังทั่วโลก แปลว่า คู่แข่งขยายวงกว้างมากขึ้น แนวรบทางด้านนี้เพิ่มมากขึ้น

3. รายได้จากรัฐลดลง เฉพาะในเมืองไทยชัดเจนว่ามหาวิทยาลัยที่ขอรับงบประมาณจากรัฐ จะมีสัดส่วนที่จะต้องถูกลดงบประมาณลงมีความเป็นไปได้สูง

4. รายได้ในส่วนของมหาวิทยาลัยถดถอย แน่นนอนเมื่อผู้เรียนลดลง การแข่งขันมากขึ้น เศรษฐกิจฝืดเคือง รายได้จากการจัดเก็บ การบริจาค และผลประโยชน์อื่นใดก็ย่อมได้รับผลกระทบไปด้วยเช่นกัน

5. แבקัรบภาวะเพิ่มมากขึ้น ทั้งภาวะค่าใช้จ่ายของมหาวิทยาลัย ทั้งภาวะคือความคาดหวังจากภาครัฐและคนทั่วไปในด้านศักยภาพ การบริการและการพัฒนา

6. ลูกผสมมีมากขึ้น แต่เดิมมหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่งมีเฉพาะพระสงฆ์สามเณรเท่านั้นที่มาศึกษาเล่าเรียน ส่วนผู้บริหารนั้นส่วนใหญ่จะเป็นพระสงฆ์ ปัจจุบันนิสิต นักศึกษา มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ หลากหลายทั้งเพศ อายุ ความเชื่อและการแสดงออก

ในฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยนั้นก็เช่นกัน มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เดิมนั้นทั้งสองแห่งเป็นการบริหารแบบครอบครัว คือจบ พธ.บ. มาบริหารมหาจุฬาฯ จบ ศน.บ. มาบริหารมหามกุฏ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมีบุคคลากรที่จบมาจากสถาบันอื่นๆมาอยู่ในองค์กรและรวมทั้งเป็นผู้บริหารในสัดส่วนที่มีมากขึ้น เมื่อเป็นลูกผสมก็จำต้องระมัดระวังในเรื่องผลประโยชน์ ทิศทางในการดำรงสถานะของความเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ รวมทั้งเรื่องของการสามัคคีด้วย

เป็นจิตวิทยา เป็นการทำให้แบบธรรมเนียมฝรั่ง รักษาดินแดนและดูบ้านเมืองเขาเพื่อกลับมาพัฒนาประเทศของตน

ในยุคสมัยของพระองค์เห็นได้ว่าสยามประเทศนั้นได้พัฒนาไปมากทั้งด้านการศึกษา การทหาร สาธารณสุข สาธารณูปโภคและอื่นๆอีกมากมาย

เมื่อพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้าแล้วพระองค์ก็ทรงมีสายพระเนตรอันยาวไกล (จกฺขุมา) ว่าแล้วคณะสงฆ์จะอยู่อย่างไร การศึกษาสงฆ์จะพัฒนาไปได้ได้อย่างไร จะช่วยกันสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและมั่นคงได้อย่างไร พระราชดำรัสตอนหนึ่งของพระองค์ว่า -เมื่อข้าพเจ้าได้ดำรงสิริราชสมบัติแล้วก็ตั้งใจทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและทำนุบำรุงพระผู้เป็นเจ้าทั้งปวงอยู่เป็นนิจ" ดังนั้นพระองค์จึงมีสายพระราชหัตถเลขา ในการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งด้วยพระองค์เอง

ในรอบศตวรรษที่ผ่านมามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งก็ล้มลุกคลุกคลานมาตลอด เพราะกฎหมายหรือพระราชบัญญัติสมัยพระองค์ที่ทรงร่างไว้นั้นยังไม่ทันประกาศใช้ เป็นกฎหมายการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ทันสมัย เหมาะสมและจะช่วยการศึกษาสงฆ์ให้เจริญรุ่งเรืองเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและทั่วโลก และนอกจากนั้นพระองค์ยังทรงพระราชอุทิศอาคารสังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย (ตึกถาวรวัตถุหรือตึกแดงภายในวัดมหาธาตุด้านสนามหลวง)ถวายเป็นอาคารเรียนของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.2453 พระปิยมหาราชทรงสวรรคต บ้านเมืองเปลี่ยนผ่าน ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ในรูปแบบมหาวิทยาลัยต้องพลอยได้รับผลกระทบและหยุดชะงักไปด้วย ไม่มีการจัดการศึกษา ไม่มีพรบ.รองรับ ไม่มีอาคารเรียน ตึกแดงสร้างยังไม่แล้วเสร็จกระเบื้องที่สั่งมาจากจีนผิดพลาด กาลต่อมาตึกแดงกลายเป็น"หอสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร"

ปัจจุบันตึกแดงเป็นอาคารหอสมุดและเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมศิลปากร แต่อยู่ในที่ดินภายในวัดมหาธาตุ เรื่องนี้เป็นข้อพิพาท เป็นมหากาพย์อันยาวนานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตนั้นพระนิสิตมหาจุฬาฯเคยเดินขบวนประท้วงเรียกร้องคืนตึกแดงมาแล้วในนาม "กลุ่มเรียกร้องคืนตึกแดง" แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ วันนี้วัดมหาธาตุยังคงพยายามในเรื่องนี้ต่อไป เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 จนกว่าจะประสบความสำเร็จ

พระพุทธศาสนาโลกของคณะสงฆ์ทั้งสองนิกายใหญ่ เพื่อขยายมหาวิทยาลัยให้เป็นสากลมากขึ้น

มหาวิทยาลัยสงฆ์ยุคเริ่มแรกนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ของรัชกาลที่ 5 แต่เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคต ดูเหมือนมหาวิทยาลัยสงฆ์จะตกอับ ไม่มีอนาคตและหาผู้สืบทอดยาก เมื่อตกมาถึงยุคที่เริ่มมีการเรียนการสอนผู้บริหารต้องต่อสู้ด้วยมือเปล่าและเสียสละท่านต่อสู้เพื่อให้ได้รับการ "ยอมรับ" ทั้งในทางนิตินัยและพฤตินัย

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงฆ์เมื่อมีสถานะต่างๆที่พึงมีพึงได้แล้วก็ต้องต่อสู้กับตัวเองให้มากขึ้น การพัฒนามหาวิทยาลัย การพัฒนาบุคลากรเพื่อให้ถูกทิศถูกทางและในขณะเดียวกันต้องสนองตอบสังคมเทคโนโลยีให้ได้ประสิทธิภาพขั้นสูง

ในส่วนของเป้าหมายนั้นแน่นอนว่ามหาวิทยาลัยจะต้องมีอะไรอีกหลายอย่างรวมทั้งเป้าหมายคือพันธกิจและวิสัยทัศน์ให้ชัดเจน จับต้องได้และก็เดินไปให้ถึงภายในระยะเวลาที่กำหนดและทัน่วงที

สำหรับมหาวิทยาลัยสงฆ์แล้วคุณภาพคือศีลธรรม ประยุกต์คือเทคโนโลยี กระทำคือวิสัยทัศน์ใหม่ๆ เปลี่ยนแปลงคือก้าวทัน มั่นคงคือทรงคุณค่าในสังคม

7. เทคโนโลยีสารสนเทศ แน่นอนวันนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ต้องวิ่งแข่งขันในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศด้วย แต่ก็เนื่องด้วยงบประมาณที่ได้รับค่อนข้างจำกัด รายได้ในส่วนของมหาวิทยาลัยก็มีไม่มากนัก จะประยุกต์ใช้อย่างไรให้มีประสิทธิภาพจะตอบสนองผู้เรียนอย่างไรให้พึงพอใจและจะวิ่งแข่งกับมหาวิทยาลัยอื่นๆอย่างไร

8. งานวิจัย เรื่องวิจัยเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องสำคัญสำหรับมหาวิทยาลัยในทั่วโลก แต่สำหรับมหาวิทยาลัยสงฆ์จะมีทิศทางในการวิจัยอย่างไร เช่น การผลิตนักวิจัยอย่างมืออาชีพ การวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อตอบโจทย์สังคมปัจจุบัน เป็นต้น

9. นวัตกรรม จะกำหนดทิศทางในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ โดยเฉพาะนวัตกรรมด้านพระพุทธศาสนาเพื่อสนองตอบสังคมอย่างไร รวมทั้งกระบวนการเปลี่ยนแนวคิดของผู้คนทั้งสองมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้เดินก้าวไปด้วยกัน หายใจเป็นจังหวะเดียวกันและมีเป้าหมายที่ตรงกันอย่างไร

10. แหล่งผลิตและศูนย์รวมแห่งศิลปกรรม ในฐานะมหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องชัดและประจักษ์ในเรื่องศิลปกรรม ทั้งในทางการบริหาร บุคลากร และบัณฑิตที่ผลิตออกไปสู่สังคม รวมทั้งที่ว่า คิดอะไร สนใจแบบไหน ในทุกหลักสูตร ทั้งระดับประกาศนียบัตร เกียรตินิยม การฝึกฝนอบรม การเรียนการสอนทั้งระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว หรือจะต้องการเรียนหลักสูตรอย่าง วปอ. สถาบันพระปกเกล้า ในด้านที่เกี่ยวกับศิลปกรรม หรือในเรื่องบุญในเรื่องกุศล ผู้คนจะต้องคิดถึงสองมหาวิทยาลัยสงฆ์นี้เท่านั้น

11. มหาวิทยาลัยเปิดกว้าง ขณะนี้มหาวิทยาลัยชื่อดังทั่วโลกกำลังปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยแห่งเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยสงฆ์จะ Block Course ต่อไปคงลำบาก จะต้องขยับเรื่องนี้เป็นอย่างเป็นจริงเป็นจังเพื่อความอยู่รอด

12. ความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งนั้นผู้บริหารจะต้องเปรียบเทียบประหนึ่งว่าเป็นผู้แทนของคณะสงฆ์ในการเข้ามาบริหารการศึกษาในส่วนนี้ ขณะเดียวกันคณะสงฆ์ เจ้าคณะผู้ปกครองก็ต้องคิดเช่นเดียวกัน และควรให้การสนับสนุนส่งเสริมเพื่อพระราชปณิธานของล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 จะบรรลุผล

13. เป็นตัวแทนคณะสงฆ์ในทั่วโลก วันนี้ในทั่วโลกมีทั้งคณะสงฆ์ฝ่ายเถรวาทและมหายาน ทั้งในประเทศเพื่อนบ้านและห่างไกลออกไป มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งจะต้องสัมพันธ์ เชื่อมโยง และถูกใจไว้วางใจเพื่อเป็นตัวแทนในการจัดการศึกษาในฐานะมหาวิทยาลัย